התם גברא בר תשלומין הוא ושיעבודא דגר הוא דקא פקע והא איכא פאה דרחמנא אמר [1]לא תכלה פאת וגו' לעני ולגר תעזוב אותם וגו' (א) דמשכחת לה בקיימו ולא קיימו ביטלו ולא ביטלו דתנן מצות פאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרין לא הפריש מן העומרין מפריש מן הכרי עד שלא מירח מירחו מעשר ונותן לו כדרבי ישמעאל דאמר אף מפריש מן העיסה ולר' ישמעאל נמי משכחת לה דאכל עיסה אלא זאת ועוד אחרת אהא אבל אונס לא דהיכא אמרינן על דעת רבים אין לו הפרה לדבר הרשות אבל לדבר מצוה יש לו הפרה כי הא דההוא מקרי דרדקי דהוה פשע בינוקי אדריה רב אחא ואהדריה רבינא דלא אשתכח דדייק כוותיה:

והאוכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים וכו': אמר רב יהודה האי מאן דאכל ביניתא דבי כרבא מלקינן ליה משום [2]שרץ השורץ על הארץ ההוא דאכל ביניתא דבי כרבא ונגדיה רב יהודה אמר אביי אכל פוטיתא לוקה ארבעה נמלה לוקה חמש משום שרץ השורץ על הארץ צרעה לוקה שש משום [3]שרץ העוף אמר רב אחאי המשהה את נקביו עובר משום [4]לא תשקצו אמר רב ביבי בר אביי האי מאן דשתי בקרנא דאומנא קא עבר משום לא תשקצו אמר רבא בר רב הונא ריסק תשעה נמלים והביא אחד חי והשלימן לכזית לוקה ו' ה' משום בריה ואחד משום כזית נבילה רבא א"ר יוחנן אפילו שנים והוא רב יוסף אמר אפילו אחד והוא ולא פליגי הא ברברבי והא בזוטרי:

אכל טבל ומעשר ראשון כו': אמר רב אכל טבל של מעשר עני לוקה כמאן כי האי תנא דתניא אמר ר' יוסי יכול לא יהא חייב אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר הורם ממנו תרומה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון מעשר ולא מעשר שני ואפי' מעשר עני מנין ת"ל [5]לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ולהלן הוא אומר [6]ואכלו בשעריך ושבעו מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני ואמר רחמנא לא תוכל אמר רב יוסף כתנאי ר"א אומר אין צריך לקרות את השם על מעשר עני של דמאי וחכ"א

קורא

התם גברא בר תשלומין הוא. כשגרפו ולא נתחייב מלקות בביטול זה והאי דלא משלם משום דשיעבודא דגר קא פקע לאחר זמן: **תעזוב אותם.** וקא סבר תעזוב לאחר עבירת הלאו משמע לא תכלה ואם כליתיה תעזוב אותם: **משכחת לה בביטלו.** כגון שטחן את החטין דתו לית ליה לקיומיה לעשה שהרי קנאן בשינוי כדתניא דבעודן חטה הוא מחייבו ליתנה אבל אם טחנן לא: **מירחו.** ונתחייב במעשר מעשר תחלה את הכרי ואחר כך נותן לו הפאה שלא להפסיד את העני שהלקט והשכחה והפאה פטורין מן המעשר וזה הביאן לידי חיוב: **אבל לדבר מצוה.** כגון הכא דכל ימיו בעמוד והחזר קאי יש לו הפרה: **דהוה פשע בינוקי.** מכה אותם יותר מדאי: **אדריה רב אחא.** שלא ילמד עוד תינוקות: **ביניתא דבי כרבא.** תולעת הנמצאת בכרוב שקורין ליי"א: **אכל פוטיתא.** בלע שרץ המים: **לוקה ארבעה.** שני לאוין כתובין בשרץ המים אחד בתורת כהנים (ויקרא יא) ואחד במשנה תורה (דברים יד) ושני לאוין כתובין בשרץ סתם ולא תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ומשמע בין שרץ המים בין שרץ הארץ הרי ד': **נמלה.** בלע נמלה חיה הואיל ובריה שלימה היא אכילתה בכל שהוא ולוקה חמש שני לאוין הכתובין בשרץ סתם כמו שפירשתי ושלשה לאוין הכתובין בשרץ הארץ בתורת כהנים: **צרעה לוקה שש.** חמש משום שרץ הארץ ואחד משום שרץ העוף דכתיב במשנה תורה (יד) וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו. אבל לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגו' הכתוב בפרשת קדושים תהיו אינו מן המנין דלאו בשרץ כתיב ואע"ג דכתיב ביה אשר תרמש האדמה לשון בריות גדולות הוא ושרץ לשון קטנה ונמוכה שנכרת בהלוכה בקושי ונראית כרוחשת: **בקרנא דאומנא.** מקיזי דם בקרן במציצה: **ריסק.** מיעך וכיתת וביטלן מתורת בריה: **משום כזית נבלה.** ° שכשבולעו הוא מת ומצטרף לכזית נבלה: **אפילו שנים.** מרוסקין והוא אם גדולים הן להיות כזית בין שלשתם כדמפרש ואזיל ולא פליגי: **טבל של מעשר עני.** שהופרשו כל מעשרותיו חוץ מזה לוקה ואע"ג דמעשר עני אין בו קדושה שהרי לזרים נאכל ובכל מקום אפ"ה טביל: **מה להלן מעשר עני.** דכתיב לגר ליתום ולאלמנה ובעינא דשנה השלישית אף בשעריך האמור כאן יש ללמוד ממנו מעשר עני וה"ק לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר בתוכו שכתב בו בשעריך: **אין צריך לקרות את השם.** [דאמרינן] (סוטה דף מח.) דיוחנן כה"ג שלח בכל גבול ישראל וראה את עמי הארץ חשודין על המעשרות חוץ מתרומה גדולה אמר להן לישראל בניי כשם שהתרומה במיתה כך הטבל במיתה עמד ותיקן הלוקח מעם הארץ יפריש כל המעשרות ומעכבן לעצמו ואוכל מעשר ראשון שהרי מותר לזרים ומעשר שני אוכלו בירושלים ואם שנת מעשר עני היא נחלקו ר' אליעזר וחכמים וקאמר ר' אליעזר דלא מיבעי אפרושי מספק דלא צריך אלא אפילו לקרות עליו את השם ולומר מעשר עני של כרי זה יהא בצפונו או בדרומו נמי לא צריך:

קורא

דא"כ מאי פריך והרי משכונו של גר ומת הגר ומשני התם גברא בר תשלומין ושיעבודא דגר פקע ומאי שנא הא כיון דלא משלם א"כ ביטלו ולילקי וליכא נמי שתי רשעיות לכן נ"ל כדפירשתי כיון דגברא בר תשלומין וכל אימת דמשלם לא לקי הלכך לא משכחת ליה ביטלו אבל קשה לר"ל מיהא משכחת שפיר קיימו ולא קיימו כשב"ד הזהירו להחזיר ואומר שלא יחזיר ונראה למורי דודאי הכי נמי דמשכחת לה לר"ל אבל לרבי יוחנן דאמר זאת ועוד אחרת ותו לא הוא דאמר לטעמיה ביטלו ולא ביטלו אבל לר"ל משכחת לה שפיר בהדירה (ב) והשבת העבוט אבל קשה דמשמע דמקשה פריך שפיר וקיימו נקט אגב גררא: **ביניתא** דבי כרבא. פי' הקונט' תולעת הנמצאת בכרוב ונקר' ליי"א וקשה דמאי קמ"ל פשיטא דשרץ גמור הוא ופר"ת ביניתא כמו דג קטן הנמצא במחרישה וקמ"ל דאע"ג (ג) דנמצא במים היה מותר לפי שיש לו קשקשים אפ"ה לוקה אע"ג דאי הוי במים טהור: **ריסק** ט' נמלים ואחד חי. פי' שלם אבל ודאי הוה מת דאי ר"ל חי ממש א"כ היאך משלים לכזית נבילות וא"ת וי"ל שיהא שלם בכזית ממנו לילקי משום לאו דשרצים דלכך אתא אכילה דשרצים לומר דאי איכא כזית הרבה ואכל חד (ד) זית חייב דליכא למימר דאתא לומר דבעינן דאית ביה כזית ולעולם בעינן שיהא שלם דהא לימא דנמלה כל שהוא חייב א"כ על כרחך אכילה אתא למידרש היכא דאיכא ה' זיתים או ד' ואכל חד (ה) מינייהו דחייב וי"ל לכך נקט אחד שלם דאיכא לאוי דשרצים דלא נכתבו בלשון אכילה ומאותם לא ילקה עד שיאכל הבריה שלימה אבל ודאי היכא דכתיב ביה לאו בלשון אכילה לקי אף כשהבריה אינה שלימה אבל קשה היכא יצטרף אותו שלם לכזית נבילות והלא אין איסור נבלה חל עליו דה"נ אמר במס' מעילה פרק קדשי מזבח (דף טז. ושם) דאין איסור נבילה חל על איסור (נבלת) בהמה טמאה וי"ל דהכא אתיא כמאן דאית ליה איסור חל על איסור דאיכא מאן דאמר התם דלאכילה נמי מצטרפין ללקות משום נבלה טמאה וטהורה ואע"ג שאין (ו) איסור כולל ולא איסור מוסיף והטעם משום דמלינו דאיסור נבלה חל על איסור דחלב ואפילו למאן דלית ליה איסור חל על איסור כלל אמרינן נמי דטמאים מצטרפין מהאי טעמא [וע"ע תוס' חולין לו: ד"ה ור' יהודה]: **ואפילו** שנים והוא. וא"ת ומאי חידוש הוא בשנים יותר מבעשר כיון דבשנים [והוא] איכא כזית וי"ל דקמ"ל רבותא טפי דכיון דעתה כשהוא חי שלם משלימו לכזית אע"פ שאם היה מרוסק כמו האחר לא היה משלימו לכזית אבל בט' נמלים דאיכא סגי אפילו נתרסקו כולם היה משלים שיש מהם הרבה: **ולא** פליגי הא ברברבי הא בזוטרי. פי' ברברבי אחד והוא ולא ידענא (ז) כיון דנמית להכי לימא נמי לבד לוקה שש משום בריה ומשום כזית נבלה ושמא לא שכיח דבחד איכא כזית:

ורבנן

מסורת הש"ס

א) נ"ל דתניא, ב) ב"ק צד. סנהדרין פח. תמורה ו., ג) גיטין לו. [בכורות מו.], ד) פסחים כד. עירובין כח., ה) [נ"א רבה], ו) [נ"ל רבה], ז) [בדפוי' הגי' רב יוסף אמר ר' יוחנן], ח) יבמות פו., ט) [נדרים פד. ע"ש], י) נדרים פד. דמאי פ"ד מ"ג, כ) [חלה פ"א מ"ג], ל) [נ"ל אל], מ) [ויקרא יא], נ) [ויקרא כ], ס) [בכ"מ נוסף: בריה], ע) [נ"ל כלא הדירה. מהרש"א], פ) גירסת רש"ל ספיר לתרווייהו כו', צ) [וכ"כ הערוך בערך בניתא בשם השאלתות ודע דבשאלתות שלפנינו לא מצאתי].

◆

גליון הש"ס

גמ' אכל פוטיתא. עיין מ"ק דף ב ע"ב תוס' ד"ה חייב: רש"י ד"ה משום כזית נבילה שכשבולעו הוא מת. עיין חולין דף קב ע"ב ברש"י ד"ה במיי' ואולי י"ל דנמלה וצרעה חיותיה ומת בשעת הבליעה אבל צפור אלים חיותיה:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומשכחת לה: (ב) תוס' ד"ה (בע"א) התם וכו' בהדירה וגזלה והשבת העבוט אבל קשה דמשמע דמקשה פריך אף לר"ל מדנקט קיימו ולא קיימו וי"ל דלא פריך אלא לר' יוחנן אבל לר"ל אתא שפיר וקיימו נקט אגב גררא כצ"ל: (ג) ד"ה ביניתא וכו' דאף על גב דהיכא דנמצא במים וכו' דאי הוה במים הוה טהור: (ד) ד"ה ריסק וכו' חד כזית חייב וכו' דהא ליתא דכיון דנמלה: (ה) באד"ה ואכל חד כזית מינייהו וכו' אחד שלם משום דאיכא: (ו) באד"ה ואע"ג שאין בו לא איסור כולל: (ז) ד"ה ולא וכו' דכיון דנמית:

◆

מוסף רש"י

מצות פאה להפריש מן הקמה. דכתיב לא תכלה פאת שדה לקצור (ב"ק צד.) אלא הנח לפניהם והם יקצרוהו (סנהדרין פח.). **מירחו.** מחליק את הכרי ברחת ומירוח הוי גמר מלאכה למעשר (ב"ק צד.) ונתחייב במעשר דנגמרה מלאכתו (סנהדרין פח.) דאיקבע למעשר ולתרומה (תמורה ו.). **מעשר ונותן לו.** מעשר כל מעשרותיו תחלה ואחר כך נותן לו פאה כדי שלא יפסיד עני, שאלו היה נותנו קודם מירוח, אע"פ שעני מצרף לקט שכחה ופאה הרבה ועושה מהן כרי פטור מן המעשר, שהרי הפקר הוא, אבל עכשיו שנתמרח ביד בעל הבית נתחייב במעשר, דהכי אמרינן במסכת ברכות (מ:) לקט שכחה ופאה שעשאן כגורן הוקבעו (ב"ק צד. ובעי"ז סנהדרין שם). **אף מפריש** מן העיסה. פאה, אם לא נתנה כגר, ואילו לת"ק מן העיסה, לא, דקנייה בשינוי והוי ממון שאין לו תובעים לעד הפתח דישה לאו שינוי הוא, דאוכל היה כמו שהיה (ב"ק שם.) ואם בא עני ונטל כדי פאה משתכה, לר' ישמעאל לא הוי גזל, לרבנן הוי גזל (סנהדרין שם). **דהוי פשע בינוקי.** תובטן יותר מדאי (גיטין לו.) מלקה אותן ומכים (בכורות מו.). **אדריה רב אחא.** שלא ילמד עוד תינוקות (שם). **אבל פוטיתא.** שרץ המים קטן שאין בו כזית ואפילו הכי כיון דבריה היא אכילה היא ולוקה ד' מלקיות (עירובין כח.). **לוקה ארבעה.** בשרץ המים כתיב בתורת כהנים אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם, הרי כאן שנים, וכלל כאן בין שרץ הארץ בין שרץ המים, ומשום מכשרם לא תאכלו ומשום וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו (שם. וכעי"ז פסחים כד.). **נמלה.** שהיא שרץ הארץ, לוקה חמש. תרתי הא דאמרן, וכל הולך על גחון לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום, הרי ג', וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל, הרי ד', ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ הרי ה', כולן בפרשת ויהי ביום השמיני (עירובין שם. ובעי"ז פסחים שם). **צרעה לוקה שש.** צרעה שרץ העוף היא וגם שורצת על הארץ ויש בה אלו חמש לאוין ומוסיף עליה לאו דשרץ העוף במשנה תורה וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו, שרץ לשון רחוש ונענוע ואינו נראה, ואין בהמה וחיה הגבוהין מן הארץ בכלל שרץ, הלכך לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגו' דכתיב בקדושים תהיו, אינו מן המנין דלאו בשרצים כתיב (פסחים כד: ובעי"ז עירובין שם). **ואפי' מעשר עני.** דקיל כלבקה בעלמא, דלאו בר קדושה אית ביה (יבמות פו.). **ואכלו בשעריך.** בשנה השלישית משתעי קרא (שם). **אין צריך לקרות את השם כו'.** הלוקח פירות מעם הארץ בשנה השלישית ובא לו להפריש מעשר עני, אינו צריך לקרות עליו שם מעשר עני, דלמעשר ראשון ליכא למיחש, דליתי לוי ראיה דלא יהביה עם הארץ וליתיב ליה, ולתרומה ליכא למיחש דלא נחשדו עמי הארץ על התרומה דאית בה עון מיתה, ומעשר שני ליכא בשנה השלישית, אבל בתרומת מעשר מיחייב, דלא ידעו בה עון מיתה אלא מהיקשא דתרומה גדולה, והואיל ולא כתיב בה בפירוש מיתה, משום הכי לא נייח ע"ה להיקשא ולא מפריש ממנה תרומת מעשר, ועל מעשר עני אין צריך לקרות עליו אפילו שם מעשר (נדרים פד:).

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"א מהל' מתנות עניים הל' ג סמג לאוין רפד:

לה ב מיי' שם הל' ג והלכה ה:

לו ג מיי' פ"ו מהל' שבועות הלכה ח סמג לאוין רמח טוש"ע י"ד סי' רכח סעיף כא:

לז ד מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות הל' יד סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סי' פד סעיף ו:

לח ה מיי' שם הל' כג [וכרב אלפס חולין סוף פ"ג וביאור ארוך בזה דף רפב.]:

לט ו מיי' שם:

מ ז מיי' שם פי"ז הל' לא ופ"ד מהל' דעות הל' א סמג לאוין קמח טוש"ע א"ח סי' לב סעיף ג בהג"ה ופי' ג סעיף יז [וכרב אלפס ברכות פרק ג דף טז:]:

מא ח מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות הל' כט סמג שם טוש"ע י"ד סי' קנו סעיף ו [וכרב אלפס שם]:

מב ט מיי' פי"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה כד:

מג י מיי' שם פ"י הל' כ:

◆

תורה אור השלם

1. ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני יי אלהיכם: ויקרא כג כב
2. וכל השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל: ויקרא יא מא
3. וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו: דברים יד יט
4. והבדלתם בין הבהמה הטהרה לטמאה ובין העוף הטמא לטהר ולא תשקצו את נפשתיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא: ויקרא כ כה
5. לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבתיך ותרומת ידך: דברים יב יז
6. כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו: דברים כו יב

◆

לעזי רש"י

ציי"א [קיניל"א]. זחל.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones